

دانشگاه پیام نور

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته: تاریخ و فلسفه تعلیم و تربیت

دانشکده: علوم انسانی

گروه علمی: علوم تربیتی

عنوان پایان نامه:

تحلیل مبانی فلسفی راهنمایی و مشاوره در نهج البلاغه و کاربرد آن در آموزش و پرورش ایران

استاد راهنما:

دکتر حسن شهرکی پور

استاد مشاور:

دکتر حسین زارع

نگارش:

داود بیات

تابستان ۱۳۸۸

چکیده

در این پژوهش سعی بر این بوده که مبانی راهنمایی و مشاوره در مکاتب مختلف فلسفی، نهج البلاغه و سخنان گوهر بار حضرت علی (ع) تحلیل و بررسی شده و مفهوم راهنمایی و مشاوره از نهج البلاغه استنباط و استخراج و کاربرد آن در آموزش و پرورش مشخص گردد. روش پژوهش حاضر از نوع پژوهش کیفی بوده است. ابزار گردآوری اطلاعات بر پایه مطالعات کتابخانه بصورت فیش برداری می باشد. برای تجزیه و تحلیل داده ها از روش «تحلیل محتوا» استفاده شده است، بدین ترتیب با محور قرار دادن ۲۷ جلد شرح و تفسیر نهج البلاغه استاد محمدتقی جعفری، ابتدا «انسان شناسی» و «راهنمایی» یا تربیت را در مکاتب عمده فلسفی ایدئالیسم، رئالیسم، ناتورالیسم، پراگماتیسم و اگزیستانسیالیسم بررسی نموده و انواع نظریه های مشاوره ای را در مکتب های مختلف بررسی و سپس نظر اسلام و نهج البلاغه را در رابطه با مفهوم راهنمایی و مشاوره بیان کردیم. تجزیه و تحلیل یافته های پژوهش نشان می دهد که هدف راهنمایی از دیدگاه نهج البلاغه این است که انسان را از نقطه ای که در آن قرار گرفته به نقطه تکاملی خود دلالت می کند، بطوری که بدون آن دلالت، انسان در همان نقطه ای که قرار گرفته راکد می ماند. یعنی انسان را از «خود طبیعی» و از «زندگی طبیعی محض» یا زندگی حیوانی، به «حیات معقول» که همان «حیات طیبه» است برساند. از دیدگاه نهج البلاغه مشاوره به معنای مشارکت در عقول و رأی و نظر خواهی از دیگران است تا افراد بتوانند به نظر صائب برسند. به تعبیر دیگر می توان گفت: مشاوره از منظر نهج البلاغه همان هدایت است که مقصد آن راهنمایی است یعنی مقصد آن برای برانگیختن و کمک کردن به شکفتن راهنمایی درونی است و می توان گفت مشاوره در خدمت راهنمایی و ابزار آن است چون برای برانگیختن راهنمایی درونی تعامل و مشارکت خود فرد نیاز است.

و انسان برای رسیدن به این هدف باید ملاکهایی را که به عنوان اصول و ویژگی های راهنمایی و روش های تربیتی در نهج البلاغه وجود دارد مد نظر قرار دهد. این اصول و روش های استنباط شده از نهج البلاغه می تواند در امر تعلیم و تربیت احاد جامعه و مخصوصا دانش آموزان در آموزش و پرورش و در محتوای کتاب های درسی، تربیت نیروی انسانی و تربیت معلم، روش های تدریس و کلاس داری مورد استفاده قرار گیرد.

واژگان کلیدی: مبانی فلسفی، راهنمایی، مشاوره، آموزش و پرورش، انسان، نهج البلاغه

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول: کلیات پژوهش
۱	۱-۱- مقدمه
۳	۲-۱- بیان مساله
۴	۳-۱- اهمیت و ضرورت پژوهش
۵	۴-۱- اهداف پژوهش
۵	۵-۱- سئوالهای پژوهش
۶	۶-۱- تعریف متغیرها
۸	فصل دوم: ادبیات و پیشینه پژوهش
۹	۲- مبانی نظری
۹	۱-۲- مقدمه:
۱۰	۱-۱-۲- تاریخچه: راهنمایی و مشاوره
۱۰	۱-۱-۱-۲- راهنمایی و مشاوره در جهان
۱۱	۲-۱-۱-۲- راهنمایی و مشاوره در ایران
۱۳	۲-۱-۲- تعاریف
۱۳	۱-۲-۱-۲- راهنمایی
۱۴	۲-۲-۱-۲- مشاوره
۱۶	۳-۱-۲- نظریه ها و دیدگاه ها (تربیت در مکاتب فلسفی)
۱۶	۱-۳-۱-۲- ایدئالیسم (پندار گرایی)
۱۷	۲-۳-۱-۲- رئالیسم (واقع گرایی)
۱۸	۳-۳-۱-۲- ناتورالیسم (طبیعت گرایی)
۱۸	۴-۳-۱-۲- براگمانیسم (عملگرایی)
۲۰	۵-۳-۱-۲- اگزیستانسیالیسم (هست بودن)
۲۱	۶-۳-۱-۲- تفاوت دیدگاه های تربیتی اسلام و غرب
۲۳	۱-۶-۳-۱-۲- تفاوت در تعریف انسان
۲۳	۲-۶-۳-۱-۲- تفاوت نقش انسان در هستی
۲۳	۳-۶-۳-۱-۲- تفاوت در شناخت روح و روان
۲۵	۴-۱-۲- نظریه ها و دیدگاه ها (روشها و فنون مشاوره)
۲۶	۱-۴-۱-۲- مشاوره به شیوه روانکاوی: فروید (۱۸۵۶-۱۹۳۶)
۲۶	۲-۴-۱-۲- مشاوره به شیوه آدلر (۱۸۷۰-۱۹۳۷)
۲۸	۳-۴-۱-۲- مشاوره به شیوه عقلی - عاطفی
۲۸	۴-۴-۱-۲- مشاوره به شیوه مراجع - محوری

- ۲۹ ۵-۴-۱-۲- مشاوره به شیوه واقعیت درمانی
- ۳۰ ۶-۴-۱-۲- مشاوره به شیوه رفتار درمانی
- ۳۰ ۵-۱-۲- تحلیل مبانی راهنمایی و مشاوره در مکاتب مشاوره، و راهنمایی و مشاوره در نهج البلاغه
- ۳۲ ۱-۵-۱-۲- فلسفه بنیادی نظریه‌ها در باره انسان
- ۳۳ ۲-۵-۱-۲- محدودیت‌های قابل تامل در نظریه‌های بنیادی مشاوره و روان‌درمانی
- ۳۴ ۳-۵-۱-۲- تفاوت مشاوره از نگاه روان‌شناسی و مفهوم مشورت از دیدگاه اسلام
- ۳۷ ۶-۱-۲- راهنمایی و مشاوره از دیدگاه قرآن
- ۳۷ ۱-۶-۱-۲- راهنمایی و هدایت در قرآن
- ۳۹ ۱-۱-۶-۱-۲- عوامل مؤثر در پیدایش فکر راهنمایی از دیدگاه اسلام
- ۴۳ ۲-۱-۶-۱-۲- انواع راهنمایی
- ۴۴ ۳-۱-۶-۱-۲- خدمات راهنمایی
- ۴۵ ۴-۱-۶-۱-۲- اهداف راهنمایی از نظر اسلام
- ۴۶ ۱-۴-۱-۶-۱-۲- هدایت و رشد
- ۴۷ ۲-۴-۱-۶-۱-۲- طهارت و حیات طیبه
- ۴۷ ۳-۴-۱-۶-۱-۲- تقوا
- ۴۷ ۴-۴-۱-۶-۱-۲- قرب و رضوان
- ۴۸ ۵-۴-۱-۶-۱-۲- عبادت و عبودیت
- ۴۸ ۵-۱-۶-۱-۲- اصول راهنمایی در اسلام
- ۴۹ ۱-۵-۱-۶-۱-۲- اصل فطرت
- ۴۹ ۲-۵-۱-۶-۱-۲- اصل کرامت
- ۵۰ ۳-۵-۱-۶-۱-۲- اصل مسئول بودن انسان
- ۵۰ ۴-۵-۱-۶-۱-۲- اصل توجه به ابعاد وجودی انسان
- ۵۱ ۵-۵-۱-۶-۱-۲- اصل تفاوت‌های فردی
- ۵۲ ۶-۵-۱-۶-۱-۲- اصل مبتنی بر همکاری در راهنمایی
- ۵۲ ۲-۶-۱-۲- مشاوره در قرآن
- ۵۲ ۱-۲-۶-۱-۲- مشورت
- ۵۳ ۲-۲-۶-۱-۲- فواید و محسنات شورا و مشاوره
- ۵۳ ۳-۲-۶-۱-۲- ویژگی‌های افراد در مورد مشورت (مشاوران و مستشاران)
- ۵۴ ۷-۱-۲- فنون راهنمایی و مشاوره در اسلام
- ۵۸ ۸-۱-۲- نهج البلاغه
- ۵۸ ۱-۸-۱-۲- انسان‌شناسی (ماهیت آفرینش انسان در نهج البلاغه)
- ۶۴ ۲-۸-۱-۲- حیات طبیعی محض و حیات معقول انسان
- ۶۷ ۳-۸-۱-۲- تفکر و تعقل (انسان) در نهج البلاغه

- ۷۴ ۱-۸-۴-انسان کامل از نظر نهج البلاغه
- ۷۵ ۱-۸-۵- راهنمایی در نهج البلاغه
- ۸۴ ۱-۸-۶-مشاوره در نهج البلاغه
- ۸۵ ۱-۸-۶-۱- مشورت به معنای رایزنی
- ۸۷ ۱-۸-۶-۲- مشورت به معنای مشارکت در خرد ورزی
- ۹۲ ۱-۸-۷-اهداف مشاوره در نهج البلاغه
- ۹۲ ۱-۸-۷-۱- پشت گرمی و کاهش اضطراب
- ۹۳ ۱-۸-۷-۲- ایمن شدن از پشیمانی
- ۹۳ ۱-۸-۷-۳- کاهش یافتن میزان خطا و لغزش در رفتار
- ۹۴ ۱-۸-۷-۴- رسیدن به صواب و راه درست
- ۹۵ ۱-۸-۷-۵- افزایش حزم و دور اندیشی
- ۹۵ ۱-۸-۸- خصوصیات راهنما و مشاور در نهج البلاغه : (باچه کسانی باید مشورت کرد)
- ۱۰۱ ۱-۸-۹- خصوصیات راهنما و مشاور در نهج البلاغه (با چه کسانی نباید مشورت کرد؟)
- ۱۰۳ ۱-۸-۱۰- مشاوره با زنان از دیدگاه نهج البلاغه
- ۱۰۵ ۱-۸-۱۱- ویژگیهای حاکم بر اصول راهنمایی (تربیت) از نگاه نهج البلاغه
- ۱۰۶ ۱-۸-۱۱-۱- اصل آخرت گرایی - دنیاگریزی
- ۱۰۷ ۱-۸-۱۱-۲- اصل عمل گرایی - آرزو گریزی
- ۱۰۹ ۱-۸-۱۱-۳- اصل امیدواری - یأس گریزی
- ۱۱۰ ۱-۸-۱۱-۴- اصل پایداری - پرهیز از رفاه زدگی
- ۱۱۱ ۱-۸-۱۱-۵- اصل تعقل ورزی - غفلت زدایی
- ۱۱۲ ۱-۸-۱۱-۶- اصل تواضع گرایی - تکبر گریزی
- ۱۱۴ ۱-۸-۱۲- عوامل هدایت و راهنمایی انسان در نهج البلاغه
- ۱۱۵ ۱-۸-۱۲-۱- عوامل هدایت انسان
- ۱۱۵ ۱-۸-۱۲-۲- شیوه‌های هدایت و تربیت اخلاقی (نگاهی به تاریخ گذشتگان)
- ۱۱۶ ۱-۸-۱۳- روش های تربیت در نهج البلاغه
- ۱۱۶ ۱-۸-۱۳-۱- روش الگویی
- ۱۱۸ ۱-۸-۱۳-۲- روش محبت
- ۱۱۹ ۱-۸-۱۳-۳- روش تذکر
- ۱۲۱ ۱-۸-۱۳-۴- روش عبرت
- ۱۲۳ ۱-۸-۱۳-۵- روش موعظه
- ۱۲۴ ۱-۸-۱۳-۶- روش توبه
- ۱۲۵ ۱-۸-۱۳-۷- روش مراقبه و محاسبه
- ۱۲۶ ۱-۸-۱۳-۸- روش تشویق و تنبیه

- ۱۲۶-۲-۱-۹- کاربرد راهنمایی و مشاوره در آموزش و پرورش ایران
- ۱۳۳-۲-۱-۹-۱- راهنمایی و مشاوره در مقطع ابتدایی
- ۱۳۵-۲-۱-۹-۲- ضرورت راهنمایی و مشاوره در دوره راهنمایی تحصیلی
- ۱۳۷-۳-۱-۹-۲- راهنمایی و مشاوره در دبیرستان
- ۱۳۸-۴-۱-۹-۱- اهمیت کارهایی که یک مشاور دبیرستان در طول سال انجام می دهد
- ۱۴۲-۲-۱-۱۰- شرایط اساسی معلّم و مربّی از دیدگاه نهج البلاغه
- ۱۴۳-۲-۱-۱۰-۱- معلّم آنچه را که تعلیم می دهد و آنچه را که بعنوان تربیت می خواهد در انسانها بوجود بیاورد دارا باشد
- ۱۴۳-۲-۱۰-۱-۲- معلّم و مربّی باید اخلاص در کار داشته باشد
- ۱۴۳-۳-۱۰-۱-۲- ایمان معلّم و مربّی به کاری که انجام می دهد
- ۱۴۴-۴-۱۰-۱-۲- ادامه تکاپو و فعّالیّت معلّم و مربّی در تکمیل خویشتن
- ۱۴۴-۵-۱۰-۱-۲- عشق و علاقه معلّم و مربّی به پیشرفت تکاملی متعلّم و تربیت پذیر
- ۱۴۵-۶-۱۰-۱-۲- استمداد از خدا
- ۱۴۷-۲-۱-۱۱- روش های تربیتی که از نامه ۳۱ نهج البلاغه می توان آموخت و آنها را در آموزش و پرورش به کاربرد.
- ۱۴۷-۱-۱۱-۱-۲- پرهیز از طمع
- ۱۴۷-۲-۱۱-۱-۲- سکوت و حفظ اسرار
- ۱۴۸-۳-۱۱-۱-۲- رفاقت با خوبان و اجتناب از بدان
- ۱۴۸-۴-۱۱-۱-۲- دوری از لقمه حرام
- ۱۴۹-۵-۱۱-۱-۲- فرصت را غنیمت شمردن
- ۱۴۹-۶-۱۱-۱-۲- مراعات حقوق دوستان
- ۱۵۰-۷-۱۱-۱-۲- امید دهی به جوان
- ۱۵۱-۸-۱۱-۱-۲- تشویق به دعا
- ۱۵۲-۹-۱۱-۱-۲- معرفّی اهل دنیا
- ۱۵۳-۱۰-۱۱-۱-۲- پرهیز از غیرت بی جا
- ۱۵۴-۱۱-۱۱-۱-۲- نظم در کارها
- ۱۵۴-۱۲-۱-۱-۲- آثار مشاوره با نسل جوان
- ۱۵۵-۲- پیشینه پژوهش
- ۱۶۰- فصل سوم : روش پژوهش
- ۱۶۱-۱-۳- مقدمه
- ۱۶۱-۲-۳- روش انجام پژوهش
- ۱۶۳-۳-۳- جامعه و نمونه آماری پژوهش
- ۱۶۳-۴-۳- روش جمع آوری اطلاعات
- ۱۶۴-۵-۳- روش تجزیه و تحلیل
- ۱۶۵- فصل چهارم: توصیف و تحلیل داده ای پژوهش

۱۶۶	۱-۴- مقدمه:
۱۶۶	۲-۴- الفاظ راهنمایی و مشاوره در نهج البلاغه
۱۶۶	۱-۲-۴- راهنمایی
۱۶۷	۲-۲-۴- مفهوم مشورت و مشاوره
۱۶۹	۳-۴- توصیف داده های پژوهش:
۱۶۹	۱-۳-۴- تربیت و راهنمایی و مشاوره در قرآن
۱۷۰	۲-۳-۴- تربیت در قرآن
۱۷۲	۳-۳-۴- تزکیه در قرآن
۱۷۳	۴-۳-۴- تعلیم و آموزش در قرآن کریم
۱۷۵	۵-۳-۴- راهنمایی یا هدایت در قرآن
۱۷۷	۶-۳-۴- رشد در قرآن کریم
۱۷۷	۷-۳-۴- مشورت در قرآن کریم
۱۷۸	۴-۴- تربیت راهنمایی و مشاوره در نهج البلاغه
۱۷۸	۱-۴-۴- راهنمایی و هدایت در نهج البلاغه
۱۸۰	۲-۴-۴- تربیت در نهج البلاغه
۱۸۲	۳-۴-۴- مشورت و مشاوره
۱۸۴	۵-۴- راهنمایی و هدایت در کتاب های دین و زندگی سه سال دبیرستان
۱۸۷	۶-۴- تحلیل داده های پژوهش
	فصل پنجم: نتیجه گیری
۱۹۱	۱-۵- نتیجه گیری
۱۹۵	۲-۵- چند پیشنهاد برای کار بردی کردن مفاهیم راهنمایی و مشاوره در آموزش و پرورش
۱۹۷	۳-۵- محدودیت های پژوهش
۱۹۷	۴-۵- پیشنهاد برای پژوهشگران
۱۹۸	منابع

فصل اول:

کلیات پژوهش

راهنمایی و مشاوره، در مفهوم و معنای عام آن، سابقه ای به قدمت تاریخ حیات بشری دارد. در طول تاریخ انسان به صورت پند و نصیحت کردن به وسیله پدر و مادر، پیشوایان مذهبی، معلمان و دیگر افراد جامعه در حیطه های گوناگون انجام گرفته است. انسان از همان آغاز پیدایش، بعنوان موجودی فراگیرنده و اندیشمند برای اصلاح، تغییر و بهبود رفتار و عملکرد اجتماعی خویش کوشیده است و در این راستا همواره به دنبال ریزنی و مشاوره با افرادی بوده است که به دانش، بصیرت و تجربه برتر آنان اعتقاد داشته است. اگر بخواهیم در حیات بشری آغازی برای پیدایش راهنمایی و مشاوره در نظر بگیریم موضوع خوردن سیب بهشتی توسط حضرت آدم و روبرو شدن با عواقب آن می باشد (گیسون و ماریان میشل، ۱۳۸۰، ص، ۱۸). پیامبران الهی و رهبران دینی نیز در طول تاریخ با انجام راهنمایی و مشاوره سعی در اصلاح برداشت ها، اعتقادات و رفتار مردم داشتند. با توضیحی که گذشت می توان گفت، راهنمایی به مفهوم اعم و کلی آن از زمان خلقت انسان شروع شده است، ولی اگر به راهنمایی و مشاوره به عنوان یک رشته علمی نگاه کنیم و کتاب های موجود در این زمینه بنگریم، درمی یابیم که توجه به مسئله راهنمایی، از عمر طولانی و درازی برخوردار نیست، بلکه تنها در کم تر از یک قرن اخیر است که در دنیا بر اثر عوامل متعددی به این مهم پرداخته می شود و مسئله راهنمایی و مشاوره به حوزه تعلیم و تربیت راه یافته است، مثلاً راهنمایی به مفهوم خاص آن، در سال ۱۹۰۶ میلادی در آمریکا از سوی فردی به نام فرانک پارسونز با راهنمایی شغلی آغاز شد. ارائه خدمات راهنمایی به تدریج در مدارس و مؤسسات متعدد در سایر نقاط جهان رواج یافت (شفیع آبادی، ۱۳۸۱، ص، ۱۲). وگرنه همان طور که قبلاً گفته شد انسان با مفهوم آن در هر زمانی آشنا بوده است.

باتوجه به اینکه فلسفه وجودی ادیان، مخصوصاً دین اسلام بر راهنمایی و هدایت انسانها بسوی خداوند استوار است و در این زمینه کتابهای آسمانی، پیامبران و امامان نقش تعیین کننده ای داشته اند. مخصوصاً قرآن کریم و پس از آن نهج البلاغه حضرت علی (ع) که بحق لقب اخ القرآن به آن داده شده است. گنجینه ای بزرگ از علوم و معارف الهی است که در آن، جلوه هایی از فضیلت و عظمت آن حضرت، تجلی پیدا کرده است؛ گرچه برای ما فهم واقعی اندیشه های بلند و تابناک حضرت علی (ع) میسر نیست، ولی سزاوار است که هر کس در حد فهم و توانایی خود، به گمان خود قطره ای از این اقیانوس بیکران

بردارد یا دانه ای از این خرمن بی حد برگیرد و آن را در معرض نظر دیگران قرار دهد که آن را بررسی نمایند و یا از آن استفاده کنند و بهرمنند شوند. از امتیازات عجیب نهج البلاغه این است که همانند منبع اصلی اش، قرآن مجید، علی رغم کهنه و فرسوده شدن مکتب های فکری و سیاسی و اخلاقی با گذشت زمان، سخنان و منطقش چنان تازه و شاداب است که گویی همین امروز و برای امروز و فردا، از زبان مولا امیر المؤمنین علی (ع) تراوش کرده است. موضوعات مورد بحث در نهج البلاغه، یا موضوعاتی که می توان از آن استنباط کرد. همچون قرآن، بسیار متنوع و معرفت بخش است، حضرت در این کتاب از خلقت اولیه جهان و انسان، خدا، نبوت، قیامت، طبیعت، قرآن، فقراء، اغنیاء، جهاد، اخلاق، عقل، علم، دنیا و زینت های آن، مرگ، آخرت، زهد، تقوی و دهها موضوع دیگر سخن به میان آورده است. از جمله موضوعاتی که می توان از این کتاب شریف استنباط نمود، هدایت و راهنمای و مشورت و مشاوره است که در مورد آن مطالب سودمندی بیان شده است. لذا پژوهشگر برآن است که در این پژوهش ضمن بررسی مبانی فلسفی راهنمایی و مشاوره از دیدگاه مکاتب مختلف فلسفی، مفاهیم راهنمایی و مشاوره و همچنین روشهای راهنمایی و مشاوره را از فرمایشات آن حضرت از کتاب شریف نهج البلاغه استخراج و نحوی کاربرد این مفاهیم را در آموزش و پرورش بیان کند.

۱-۲- بیان مساله:

اگر به معنای واقعی کلمه راهنمایی و هدایت توجه کنیم، ناگزیریم به این واقعیت اعتراف کنیم که مفهوم هدایت و راهنمایی، با خلق نخستین انسان و برگزیدن او به نبوت و رسالت از سوی خدای متعال وجود داشته است. نخستین راهنما و معلم، خدای تبارک و تعالی است. خداوند هیچ گاه بشر را به حال خود رها نکرده و برای راهنمایی او در رسیدن به سعادت دنیوی و اخروی، پیامبرانی را مبعوث کرده است. قرآن درباره نیاز انسان به راهنمایی و هدایت می فرماید: **وَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ.....**؛ (جمعه آیه ۲) اوست خدایی که میان عرب، (امتی، یعنی قومی که خواندن و نوشتن نمی دانستند) پیامبری بزرگوار از همان مردم برانگیخت تا برآنان... هم چنین از آیه هفتم سوره مبارکه رعد (...**لِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ**) چنین برمی آید که هر قوم و گروهی در هر نقطه ای از سطح زمین، دارای هادی و راهنما بوده است. کتب آسمانی، به خصوص کتاب آسمانی ما مسلمانان (قرآن کریم) سراسر مشحون است از راهنمایی و ارشادات، پند و اندرزها و دستورها و احکامی که رعایت مجموع آنها سعادت دنیوی و اخروی را نصیب بشر ساخته و او را از گمراهی و شقاوت می رهاند. آن گونه که در قرآن کریم می خوانیم: **إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ...**؛ (اسراء آیه ۹) (همانا این قرآن به راهی راست تر و استوارتر راهنمایی می کند). به دلیل مؤثر بودن راهنمایی در نظام آموزش و پرورش کشورها و نقش مؤثر آن در تربیت کودکان و نوجوانان و توسعه علوم و پیدایش رشته های مختلف، افراد را در معرض انتخاب رشته های گوناگون قرار می دهد که در این زمینه نیاز به راهنمایی و مشاوره احساس می شود. همچنین ضرورت هدایت نسل جوان در جوامع و نظام پیچیده اقتصادی، سیاسی، فرهنگی پر پیچ و خم و عاری از عواطف، و در دهکده جهانی برای انتخابهای گوناگون شغلی، تحصیلی، خانوادگی و... خصوصاً در کشور جمهوری اسلامی و در نظام تعلیم و تربیت اسلامی که تأکید بسیاری در جهت تربیت دینی و حفظ استقلال و هویت دینی و ملی و میهنی دارد ضرورت استفاده از فنون راهنمایی و مشاوره در نظام آموزش و پرورش در بین عموم مردم مخصوصاً در بین جوانان بیشتر احساس می شود. پژوهشگر با استدعا به درگاه خداوند متعال و عنایت ویژه از حضرت علی (ع) در این پژوهش بر آن است که مفاهیم راهنمایی و مشاوره را از کتاب شریف نهج البلاغه استخراج نموده و نظرات آن حضرت را در این خصوص بیان نماید و با تحلیل مبانی آن در مکاتب فلسفی و آراء تربیتی و بررسی مکاتب مشاوره ای بیان روشنی از راهنمایی و مشاوره بدست آورده و از این رهگذر راه کارهای علمی و عملی لازم را به منظور استفاده در آموزش و پرورش و رفع تشنگی نسل جوان بردارد.

لذا مساله اصلی را این گونه بیان می کنیم که مبانی فلسفی راهنمایی و مشاوره در نهج البلاغه و کاربرد آن در آموزش و پرورش ایران چگونه است؟

۱-۳- اهمیت و ضرورت پژوهش:

یکی از مسایلی که انسانها در همه عصرها و دوران ها با آن مواجه بوده و هستند، عدم استفاده از مشورت و راهنمایی دیگران است که افراد بشر را با مشکلات زیادی روبرو کرده است. لذا ضرورت هدایت انسان ها مخصوصاً نسل جوان در جوامع صنعتی و نظام پیچیده اقتصادی پریچ و خم و عاری از عواطف، برای انتخاب شغلی مناسب و از طرفی توسعه علوم در سطح وسیع آن و پیدایش رشته های مختلف، افراد را در معرض انتخاب رشته های گوناگون قرار می دهد که در این زمینه نیاز به راهنمایی و مشاوره احساس می شود. عوامل متعددی در پیدایش فکر راهنمایی و مشاوره می تواند مؤثر باشد هر قدر جامعه گسترده تر و از پیچیدگی بیش تری برخوردار باشد، ضرورت برقراری نظام راهنمایی به منزله نهادی در داخل نظام تعلیم و تربیت آن جامعه، بیش تر احساس می شود. در جامعه سنتی به دلیل محدودیت اطلاعات و گزینه ها، انتخاب ساده تر است و فرد به راحتی می تواند تصمیم بگیرد؛ اما در جامعه صنعتی با توجه به گستردگی و وسعت اطلاعات و تعدد و تنوع گزینه ها، انتخاب مشکل است و فرد برای تصمیم گیری مناسب به کمک دیگران نیاز دارد و بدون یاری آنان اتخاذ تصمیم های سنجیده و درست محال است. از این رو، نتیجه گرفته می شود که راهنمایی و مشاوره جزء تفکیک ناپذیری از زندگی انسان در جوامع صنعتی است (شفیع آبادی، ۱۳۸۱، ص، ۱۵).

از عواملی که مؤید ضرورت برنامه راهنمایی می باشد، وجود تفاوت های فردی است، تفاوت های فردی ایجاب می کند که افراد از جهات مختلف استعداها، رغبت ها، نارسائی ها و خصوصیات فردی شناخته شوند تا بر آن اساس در رفع مشکلات و مسائل زندگی، راهنمایی و هدایت گردند. پیدایش افکار انسان و رسوخ روزافزون آن به داخل نظام تربیتی، تحول جوامع از حالت سنتی و دیکتاتوری به حالت دموکراسی و آزادی، ضروری و حیاتی بودن راهنمایی از دیدگاه روان شناسی رشد و تکامل را نشان می دهد. در هدایت و رهبری نسل قدیم که سطح فکرشان پایین تر بود، ما به یک طرز خاص بیان و تبلیغ و یک جور کتابها احتیاج داشتیم، اما امروز آن طرز بیان و آن کتابها به درد نمی خورد و لازم است دگرگونی عمیقی در این قسمت ها به عمل آید. باید با منطق و افکار روز آشنا شد و از همان راه به هدایت و رهبری مردم پرداخته شود. با توجه به اینکه در حال حاضر مکاتب عمده مشاوره مثل انسانگرایی و هستی گرایی بعنوان غالب ترین مکاتب، از اهمیت خاصی برخوردارند، برای ارائه الگو و روشهای درمانی مناسب

در جامعه اسلامی لازم است با شفاف سازی اصول نظری اسلام در باب ماهیت انسان به ارائه نوع خاصی از نظام راهنمایی و مشاوره ای پرداخت که بر پایه این اصول متقن طراحی شده باشد و در این راستا می توان گفت متون اسلامی و در راس آنها قرآن و نهج البلاغه بهترین منابع جهت کنکاش و پژوهش پیرامون این موضوع و استخراج روشهای راهنمایی و مشاوره اسلامی می باشد.

۱-۴- اهداف پژوهش :

با توجه به ضرورت تحقیق از انجام این تحقیق هدف های ذیل را دنبال می کنیم:

هدف کلی:

تحلیل مبانی فلسفی راهنمایی و مشاوره در نهج البلاغه و کاربرد آن در آموزش و پرورش ایران

هدف های ویژه:

- ۱- مشخص کردن مبانی راهنمایی و مشاوره در مکاتب فلسفی و نهج البلاغه
- ۲- بررسی و شناسایی مفهوم راهنمایی و مشاوره در نهج البلاغه
- ۳- شناسایی روشهای راهنمایی و مشاوره در نهج البلاغه
- ۴- بررسی و ارائه راهکار های علمی و عملی جهت بکارگیری اصول راهنمایی و مشاوره از نظر نهج البلاغه در آموزش و پرورش ایران

اهداف فرعی:

- ۱- بررسی و شناسایی مفهوم راهنمایی و مشاوره در قرآن
- ۲- شناسایی مفهوم راهنمایی و مشاوره در کتاب های دین و زندگی سه ساله دبیرستان

۱-۵- سئوالهای اصلی پژوهش:

- ۱- مبانی راهنمایی و مشاوره در مکاتب فلسفی و نهج البلاغه چیست؟
- ۲- مفهوم راهنمایی و مشاوره در نهج البلاغه چیست؟
- ۳- روشهای راهنمایی و مشاوره در نهج البلاغه چیست؟
- ۴- کاربرد اصول راهنمایی و مشاوره از نظر نهج البلاغه در آموزش و پرورش ایران چگونه است؟

سئوالهای فرعی پژوهش:

۱- کاربرد راهنمایی و مشاوره در قرآن چگونه است؟

۲- کاربرد مفهوم راهنمایی و مشاوره در کتاب های دین و زندگی سه ساله دبیرستان چگونه است؟

۱-۶- تعریف متغیرها:

راهنمایی (نظری): راهنمایی، قسمت عمده ای از فعالیت های آموزشی است و حتی عده ای از متخصصان، راهنمایی و تعلیم و تربیت را مترادف دانسته اند. بروئر^۱ وسعت دامنه راهنمایی را در حدی می داند که کلیه امور تعلیم و تربیت را در بر می گیرد. او در کتاب «تعلیم و تربیت به صورت راهنمایی» که در سال ۱۹۳۲ منتشر کرد، نوشته است که تعلیم و تربیت چیزی جز راهنمایی نیست. دانشمند دیگری به نام هاکس^۲ گفته است: «تعلیم و تربیت به معنای راهنمایی، و راهنمایی به معنای تعلیم و تربیت است».

اصطلاح راهنمای تحصیلی که در سال ۱۹۱۴ برای اولین بار از سوی کلی^۳ عنوان شده است، خود نمایانگر اهمیت راهنمایی در تعلیم و تربیت است (بیرجندی، ۱۳۸۶).

راهنمایی عبارتست از جریان کمک به فرد در شناختن خود و دنیای خود (شروتزر و استون^۴، ۱۳۷۸).
راهنمایی (عملیاتی): در این پژوهش تمامی الفاظ و کلماتی از نهج البلاغه و سخنان حضرت علی (ع) که از آنها معنا و مفهوم راهنمایی و هدایت استنباط شود از قبیل: بررسی واژه های راهنمایی، هدایت، رهبری و هادی، ارشاد، تربیت و عقل.

مشاوره (نظری): مشاوره فعالیتی تخصصی، یاورانه، حضوری، هدف دار و عاطفی- ذهنی بین مراجع (فرد مشکل دار) و مشاور (کسی که در بر قراری رابطه حسنه و حل مشکلات کنشی تخصص دارد) است که در آن مراجع در یک جو مملو از تفاهم و همدلی، آزادانه و صادقانه به طرح مشکلش با مشاور می پردازد و پس از تجزیه و تحلیل مشکل و خود شناسی بهتر و عمیق تر و با کمک او تصمیم مناسبی می گیرد و در نهایت به حل مشکل کنشی توفیق می یابد (شفیع آبادی، ۱۳۸۱).

1-Brewer

2- Herbert E. Hawks

3-Truman L. Kelley

4- Shertzer

مشاوره(عملیاتی): در این پژوهش تمامی الفاظ و کلماتی از نهج البلاغه و سخنان حضرت علی(ع) که از آنها معنا و مفهوم مشاوره و مشورت استنباط شود. از قبیل: بررسی و اثرهای مشاوره، مشورت، رای، تفکر و اندیشه و مذاکره و تدبیر، مشورت کردن، نظرخواهی و رأی و نظر تخصصی دیگران را برای انجام دادن کاری خواستن است.

آموزش و پرورش^۱(نظری): تربیت، پرورش دادن و به فعلیت رساندن استعدادها و ایجاد تعادل و هماهنگی میان آنها است تا از این راه متربی(فراگیر) به حد اعلای کمال خود برسد(مرتضی مطهری).
-آموزش و پرورش دوباره ساختن یا سازمان دادن تجربه است، به منظور اینکه معنای تجربه گسترش پیدا کند و برای هدایت و کنترل تجربیات بعدی، فرد را بهتر قادر سازد(جان دیویی^۲).

- آموزش و پرورش هنر یا فنی است که به صورت راهنمایی یا حمایت نیروهای طبیعی و استعدادهای فراگیر(متربی)، و با رعایت قوانین رشد طبیعی و با همکاری خود او برای زیستن تحقق می پذیرد(ژان ژاک روسو^۳).

آموزش و پرورش(عملیاتی): در این پژوهش منظور از آموزش و پرورش، نظام تعلیم و تربیت(آموزش و پرورش) جمهوری اسلامی ایران در سال تحصیلی ۸۸-۱۳۸۷ می باشد.

نهج البلاغه(نظری): یعنی راه روشن بلاغت(دهخدا) شریف رضی در وجه تسمیه آن چنین می نویسد: پس از تمام شدن کتاب چنین دیدم که نامش را نهج البلاغه بگذارم که در بلاغت و سخنوری را به روی بیننده خود می گشاید و خواسته هایش را به او نزدیک می سازد(دشتی، ۱۳۷۹).

نهج البلاغه(عملیاتی): در این پژوهش منظور از نهج البلاغه، کتابی است که سخنان برگزیده ای توسط مرحوم سید رضی گرد آوری شده است و ترجمه مرحوم محمد دشتی می باشد، که شامل منتخبی از خطبه ها به تعداد(۲۴۱) نامه ها به تعداد(۷۹) و حکمت و کلمات کوتاه به تعداد (۴۸۹) از سخنان امیر مؤمنان علی (ع) است.

-
- 1- Education
 - 2- Dewey
 - 3- Russo

فصل دوم:

ادبیات و پیشینه پژوهش

الف) مبانی نظری:

۲-۱- مقدمه:

مشکلات امروزی بشر بسیار پیچیده‌تر از گذشته است و حل آنها نیازمند تخصص، تجربه و آگاهی می‌باشد. برای دستیابی به نتیجه مناسب در فعالیتهای فردی، اجتماعی، آموزشی، اقتصادی، سیاسی و... نیازمند مشورت با افراد آگاه، متعهد و دلسوز و راهنمایی آنان هستیم. در طول تاریخ و تمدن بشر نیز، راهنمایی به صورت اندرز دادن، نصیحت کردن و نظایر آن، به وسیله پدران و مادران، پیشوایان مذهبی، معلمان و بسیاری افراد دیگر انجام می شده و مشاوره در درجه اول در میان روحانیان و در درجه دوم، بین مشاوران طبی و حقوقی رواج داشته است. امروز با وجود پیچیده گی های جهان و تغییرات پی در پی در محیط و گسترش فناوری های نوین و تغییرات بسیار وسیع در نظام های آموزشی جهان لزوم راهنمایی و مشاوره از اهمیت ویژه ای برخوردار می باشد. با گذشت زمان و پیشرفت علوم و با عنایت به اینکه مساله راهنمایی و مشاوره به عنوان یک رشته علمی در قرن اخیر وارد تعلیم و تربیت شده، در زمینه راهنمایی و مشاوره هم، نظریاتی بوجود آمده است. لذا این موضوع در میان دانشمندان اسلامی نیز مورد توجه قرار گرفته است. ما در این پژوهش ابتدا تاریخچه راهنمایی و مشاوره را در دو بخش بررسی خواهیم کرد. یکی در بخش تاریخچه راهنمایی و مشاوره در جهان و دیگری تاریخچه راهنمایی و مشاوره در ایران است و سپس به بیان دیدگاه ها، نظریات، مدل های راهنمایی و مکاتب مشاوره و همچنین راهنمایی و مشاوره در مکاتب فلسفی و آراء اندیشمندان خواهیم پرداخت و راهنمایی و مشاوره را از دیدگاه اسلام بصورت اعم، و راهنمایی و مشاوره را در نهج البلاغه را بطور اخص بررسی نموده، و نهایتاً در این راستا به علت مشابهت و نزدیکی موضوع پژوهش مناسب دیده شد که مقالات و کتاب های راهنمایی و مشاوره در اسلام به عنوان پیشینه پژوهش مورد بررسی قرار گیرد.